

UOT 316

Əliyər Orucov

FHN-nin Akademiyasının Tədris şöbəsinin böyük metodisti,
fəl. f. d., dosent,
orucov.aliyar@mail.ru

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN İDEOLOJİ ƏSASLARI: SOSIAL-SİYASİ TƏHLİL

Məqalə Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin ideoloji əsaslarından bəhs edir. Milli təhlükəsizlik, hər şeydən əvvəl cəmiyyətdəki müxtəlif sosial birliklərə, institutlara, təşkilatlara daxil olan, bununla əlaqədar sosial strukturda müxtəlif sosial statuslara malik olan, fərqli sosial rollar icra edən insanların ümdə maraqlarını və tələbatlarını nəzərdə tutur. Hazırkı şəraitdə dünyada baş verən mürəkkəb siyasi proseslər nəticəsində ideologiya və milli ideologiya məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müəllif məqalədə Azərbaycan Respublikası milli təhlükəsizliyinin ideoloji əsaslarının sosial-siyasi təhlilini vermişdir.

Məqsəd - Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin ideoloji əsaslarını araşdırmaq.

Metodologiya - müqayisəli təhlil və sistemli yanaşma.

Tədqiqatın nəticələri - Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin ideoloji əsaslarının sosial-siyasi təhlili aparılmış və müəyyən nəticəyə gəlinmişdir.

Açar sözlər: milli ideologiya, azərbaycançılıq ideologiyası, milli inkişaf, milli təhlükəsizlik, milli təhlükəsizlik konsepsiyası, hərbi doktrina, ərazi bütövlüyü, ideoloji əsaslar, işğalçı qüvvələr, milli dövlətçilik.

Giriş

Beynəlxalq münasibətlərin subyektı kimi hər bir dövlətin dünyadakı nüfuzu və imici onun həyata keçirdiyi milli təhlükəsizlik siyasəti ilə bilavasitə bağlıdır. Milli təhlükəsizlik siyasəti ölkənin sosial- siyasi, iqtisadi və mədəni inkişafının, xarici aləmdən qaynaqlanan təhlükələrə qarşı müqavimət gücünün, səmərəli dövlət idarəçiliyinin ölkədaxili sabitliyin, vətəndaşların milli ideyalar, məqsədlər, amallar ətrafında birləşməsi, ictimai-siyasi həyatda iştirakı vəziyyətinin və s. daxili məsələlərin əsas göstəricilərindən biri kimi çıxış edir. SSRİ-nin dağılması nəticəsində dünyanın geosiyasi və hərbi-geostrategiya vəziyyətinin dəyişməsi, müstəqillik əldə etmiş yeni dövlətlərin bir siyasi sistemdən digərinə keçidi və başqa transmilli proseslər bütün postsovet respublikalarında olduğu kimi, Azərbaycan dövləti qarşısında da milli inkişaf və milli təhlükəsizlik strategiyasının yaradılması vəzifəsini irəli sürdü. Müstəqilliyinin ilk illərində Azərbaycanın milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinin mahiyyəti, əsas istiqamətləri, həyata keçirilmə yolları və mexanizmləri ilə bağlı da dövlət qurumlarında və cəmiyyətdə əsaslandırılmış yanaşma və təsəvvürlər olduqca səthi idi. Lakin çox keçmədən ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə özündə müstəqil dövlət maraqlarını və beynəlxalq dəyərləri, ümumi təhlükəsizlik normalarını və milli postulatları əks etdirən, şəxsiyyətin, cəmiyyətin, dövlətin təhlükəsizliyinin əsas vəzifələrini, istiqamətlərini və prioritetlərini ehtiva edən yeni milli təhlükəsizlik konsepsiyası yaradıldı və sonrakı dövrdə müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçərək təkmilləşdirildi. Milli təhlükəsizlik siyasətinin nəzəri əsasları və prinsipləri dövlətin və cəmiyyətin ümumi vəziyyətindən, inkişaf səviyyəsindən asılı olaraq sabit yaxud dəyişkən olur, milli tələbatla uyğun yeniləşir, təkmilləşir və əsas dövlət vəzifələrin həlli ilə əlaqələndirilir. Azərbaycanın milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında və bu sahə üzrə yürüdülməli siyasətin mahiyyətinin, əsas vəzifələrinin, istiqamətlərinin müəyyənləşməsində vahid milli ideyanın-azərbaycançılığın formalaşması və dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılması mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının milli maraqları Azərbaycan xalqının fundamental dəyər və məqsədlərinin, habelə insanın, cəmiyyətin və dövlətin inkişaf və tərəqqisini təmin edən sosial, siyasi, iqtisadi, və digər tələbatların məcmusudur. Azərbaycan Respublikasının siyasi sahədə əsas milli maraqlarına aşağıdakıları aid etmək olar: dövlət müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyü; konstitusiyaya quruluşunun qorunması, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin mövcudluğu; Azərbaycan xalqının vahidliyinin qorunub saxlanması; vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin olunması; ictimai–siyasi sabitliyin təmin olunması; kəşfiyyat, terror-təxribat və digər pozuculuq fəaliyyətinin qarşısının alınması; xaricdə yaşayan həmvətənlərimizin hüquqlarının müdafiəsi; Azərbaycanın dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması, bərabər tərəfdaşlıq əsasında beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı, Avropa və dünya birliyinə inteqrasiya; beynəlxalq aləmdə Azərbaycan Respublikasının nüfuzunun artırılması.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları əsasında qarşılıqlı fəaliyyət göstərən və öz səlahiyyətləri çərçivəsində milli təhlükəsizliyin təmin olunmasına cavabdeh olan qüvvələr və digər dövlət orqanları Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sistemini təşkil edirlər və milli təhlükəsizliyin təmin olunmasına görə məsuliyyət daşıyırlar. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sistemi vahid dövlət siyasətinin hazırlanması, sosial, siyasi, iqtisadi, hərbi, informasiya, ekoloji, elm, mədəniyyət və məənəviyyət, habelə digər sahələrdə milli maraqların qorunması prosesinin kompleks fəaliyyət şəklində səmərəli tətbiqi üçün yaradılır. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması aşağıdakı məqsədi daşıyır: insanın təhlükəsizliyi - insanın hər tərəfli inkişafı üçün əlverişli şəraitin mövcudluğu, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində ümumdövlət tədbirlərinin həyata keçirilməsi; cəmiyyətin təhlükəsizliyi - Azərbaycan xalqının həyati əhəmiyyətli maraq və tələbatlarının, habelə ictimai dəyərlər sisteminin təhlükə və təhdidlərdən qorunması; dövlətin təhlükəsizliyi - Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin, suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün, konstitusiyaya quruluşunun və həyati əhəmiyyətli digər maraqlarının təhdidlərdən qorunması. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması aşağıdakı əsas vəzifələri nəzərdə tutur: Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin aşkarlanması, təhlili və pronozlaşdırılması; Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin qabaqlanması və qarşısının alınması üzrə tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi; Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvə və vasitələrin formalaşdırılması və hazırlığının təmin edilməsi; Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə bilavasitə təhdid və qəsdlərin yarandığı təqdirdə bütün qüvvə və vasitələrin səfərbər edilməsi, müvafiq əks tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi, yaranmış vəziyyətin mümkün nəticələrinin lokallaşdırılması və aradan qaldırılması; Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə müvafiq olaraq ümumi və regional təhlükəsizliyin təmin olunmasında iştirak.

Müstəqilliyimizin 29- cu ildönümünə hazırladığımız hazırkı şəraitdə, dünyada baş verən mürəkkəb siyasi proseslər kontekstində ideologiya, milli ideologiya məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Milli ideologiya hər bir dövrdə ortaya qoyula bilər. Amma onun milli ideologiyaya çevrilməsi isə hər zaman baş vermir. Qeyd edək ki, ideologiya ideya, milli ideologiya isə milli ideyalar nəticəsində Avropada yaranmışdır. İdeologiya terminini elmi dövriyyəyə ilk dəfə fransız filosofu və iqtisadçısı Antuan Destyut De Trassi gətirmişdir. O,istər XVIII əsrin sonunda yazdığı “Düşünmək qabiliyyəti haqqında etüdlər” əsərində, istərsə də 1801-1815-ci illərdə yazdığı “İdeologiyanın ünsürləri” adlı dörd cildə ibarət əsərində ideologiyayı ideyaların təşəkkülü və insan təfəkkürünün qanunları haqqında elm kimi əsaslandırmağa cəhd etmişdir. Milli ideya anlayışını ilk dəfə Fransada XVIII əsrdə A. Vasyxaunt işlətməmişdir. Sonralar J.J.Russo və C. Mişle öz elmi əsərlərində milli ideya məsələlərinə xüsusi yer vermişlər. Rusiyada isə milli ideya əvvəlcə Qərbin əleyhinə olan slavyanofil ədəbiyyatda əsasən N.Berdyayev, A.Danilevski, F.Dostoyevski, V.Solovyov və başqalarının yaradıcılığında öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda İ.A.İlyin, A.Soljenitsin və başqaları XX əsrdə rus milli ideyasının inkişafında xüsusi rol oynamışlar. Almaniyada ideologiyanın təşəkkülü, demək olar ki, klassik alman filosofu Hegelin adı ilə bağlıdır. O, öz əsərlərində ideya,

ideologiya, mənəviyyat və s. məsələləri şərh etmiş, onların qarşılıqlı əlaqələri məsələsinə toxunmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ideoloqlarından olan ictimai-siyasi xadim M.B.Məmməd zadə istiqlal, azadlıq, milli ideya və müstəqillik məfkurəsinin inkişafında M.F.Axundovun müstəsna rol oynadığını xüsusi qeyd edərək yazırdı: “Azərbaycan milli xartiyasının xülasəni istiqlal fikrinin təşkilində Mirzə Fətəlidən Üzeyirə kimi, “Əkinçi”dən “Azərbaycan” və “Yeni Qafqaziya”yədək hər birinin olduqca böyük və dəyərli rolları olmuşdur. Siyasi-ictimai fikirlərimizin tərəqqi və təkamül tarixini təşkil edən bu dövr bu gün aydın və parlaq istiqlal məfkurəsinin təməlini təşkil edir. Hətta ən uzaq istiqlalımızı təyin etmək üçün belə keçirdiyimiz fikri-inkişaf tarixinə baxmaq və ondan milli hərəkətin ruh və mahiyyəti haqqında bir fikir almaq kifayət edər.

Zənnimizcə, Mirzə Fətəli və Həsənbəy Zərdabi əlli il sonra dünyaya gəlsə idilər istiqlal fikri, Azərbaycan milli xartiyası da əlli il sonra meydana gələcəkdi. Bunların arasında sıx bir münasibət və rabitə vardır. Özünün türkçülüyünü və azərbaycanlılığını dərk etməyən xalq belə bir bəyannaməni verə bilməzdi”[1, s.139]. İdeologiya və milli ideya məsələlərinin şərhinə dair dünya və Azərbaycan elmi ədəbiyyatında bir çox elmi-tədqiqat əsərləri yazılmış və yazılmaqdadır.

Milli ideologiya cəmiyyətdə milli birliyi və millətlərarası ümumxalq münasibətləri qorumaq, millətin tarixdə mövqeyini izah və təsdiq etmək üçün yaradılır. Bundan əlavə, milli ideologiya xalqın milli-mənəvi varlığının başlıca əlamətlərindəndir. O, xalqın milli kimliyini göstərən təfəkkür, adət və ənənələr sistemidir. Dil, din, ərazi və ideoloji birlik millət və milli dövlətin tarixi varlığının əsas rəmzləridir. Milli ideologiya xalqımızın milli ideali olan azadlıq və müstəqilliyin, milli inkişafın təmin olunmasına, ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılmasına xidmət edən sosial strukturdur.

1991-ci ilin fevralında dövlətimizin adından “sovet” və “sosialist” sözləri çıxarılaraq o, Azərbaycan Respublikası adlandırıldı. Həmin ilin oktyabr ayının 18-də Azərbaycan Ali Sovetinin ikinci sessiyası Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktını qəbul etdi. Bununla da Azərbaycan xalqı özünün siyasi, iqtisadi, mədəni-intelektual potensialından və keçmiş sovetlər birliyinin dağılması ilə əlaqədar yaranan əlverişli tarixi şəraitdən istifadə edərək, 1991-ci ildə öz milli iradəsini ortaya qoydu və yenidən istiqlaliyyətinə qovuşaraq müstəqil dövlətçiliyini bərpa etdi. Nəhayət, 1991-ci ilin dekabrında keçmiş sovetlər birliyinin süquta uğramasından sonra yenidən siyasi varlığa çevrilən Azərbaycan Respublikası dünyada öz layiqli yerini tutmağa başladı və BMT üzvü olan müstəqil dövlətlər sırasına qoşuldu. Bununla da xalqımız sovetlər birliyinin dağılmasından sonra keçmiş SSRİ-nin bütün millət və xalqları kimi azadlıq şəraitində milli ideyanın, milli şüurunun və milli özünüdərk ideyalarının inkişafı üçün geniş imkanlar əldə etdi. Həmçinin bu zaman totalitar Sovet sisteminin iflasından və kommunist rejiminin süqutundan sonra formalaşan milli dövlətçiliyimiz artıq yeni inkişaf yoluna çıxmaq üçün geniş imkanlar qazandı. Lakin məlumdur ki, “milli mənlilik ideyalarını həyata keçirmək üçün yeganə vasitə Azərbaycan milli ideologiyası və onun konsepsiyası ola bilər”[2, s.31]. Belə ki, milli ideya, milli özünüdərk etmə xalqı və hakimiyyəti birləşdirən bir zəmin olaraq müstəqil yaşamaq hüququ əldə edən Azərbaycan Respublikasına öz tarixi milli özünüdərk ənənələrini yeni demokratik dövlət təsisatları ilə üzvi surətdə əlaqələndirmək imkanı verdi. “Milli ideyanın” gücü dövlətdirsə, dövlətin gücü isə milli ideyaya, milli şüurun inkişafına xidmət etməkdədir.

Hazırkı şəraitdə xalqımız bir milli ideya-azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında sıx birləşmişdir. Konstitusiyamızda göstərildiyi kimi, milli özünüdərkdən gələn azərbaycançılıq ideologiyası Azərbaycan xalqının dövlətyaratma mənafeələrinin ümumiliyi və demokratiyanın, sərbəst iqtisadiyyatın, sosial həyat şəraitinin inkişafı uğrunda mübarizənin məqsədidir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, azərbaycançılığın tarixi XIX əsrin sonlarına və daha qədimlərə gedib çıxsa da, bu məhfum ölkəmizin ictimai-siyasi və sosial həyatında yaxın illərdən başlayaraq istifadə olunur. Onun mahiyyəti xalqı mənəvi və fiziki baxımdan xarici qüvvələr tərəfindən zəiflətmək cəhdlərindən qorumaqdır. Bu ideologiya unitar, hüquqi və demokratik dövlət kimi Azərbaycanın möhkəmlənməsinə və inkişafına yönəlmişdir. Azərbaycançılıq müstəqil və bənzərsiz Azərbaycanı sivil dövlətlər sırasına çıxaracaq bir yoldur. Həmçinin azərbaycançılıq xalqımızın çox əzab-

əziyyətlə nail olduğu tarixi və mənəvi, sosial-siyasi sərvətdir. Belə ki, o, real müstəqilliyə nail olmaq, vahid, bölünməz Azərbaycanı qoruyub saxlamaq və möhkəmləndirmək üçün mənbədir. Bir ideologiya kimi “azərbaycançılıq Azərbaycanın fəlsəfi-sosioloji doktrinasını sosial-mədəni və etnocoğrafi-siyasi cəhətlərini özündə birləşdirir. O, qarşılıqlı dəstək, əməkdaşlıq və bərabərlik prinsipidir”[3,s.30]. Eyni zamanda bu ideya dünya azərbaycanlılarının mütəşəkilliyidir, vəhdəti və birliyi. Bu gün Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıq ideologiyasıdır. Azərbaycan xalqının fundamental dəyər və məqsədlərini, habelə insan, cəmiyyət və dövlətin tərəqqisini təmin edən siyasi, iqtisadi, sosial və digər tələbatların məcmusundan ibarət olan Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyasında “Azərbaycan xalqının vahidliyinin qorunub saxlanması, azərbaycançılıq ideyasının təşviqi və dünya azərbaycanlılarının bölüşdüüyü dəyərlərə əsaslanan milli özünəməxsusluğun və həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur” [4].

Ermənistan Respublikası tərəfindən Azərbaycan Respublikası ərazisinin bir hissəsinin işğalı və Azərbaycan Respublikasının işğal olunmuş ərazilərində etnik təmizləmə siyasətini aparması, sosial və iqtisadi infrastrukturun dağıdılması ilə nəticələnmiş təcavüz aktı Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə mənfi təsir göstərən əsas amillərdəndir. Dünyanın gözü qarşısında işğal altında saxlanmış Azərbaycan ərazilərində bütün milli-mədəni dəyərlərə, nəinki islam, eləcə də xristian dövrünə aid abidələrə qarşı aparılan vandalizm hərəkətləri bəşər mədəniyyətinin və tarixinin məhvəinə yönələn cinayət kimi pislənilməli və beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmalıdır. Və ideoloji cəbhə son illər də səmərəli iş nəticəsində informasiya blokadasını yararaq bir çox ölkələrdə Ermənistanın işğalçı dövlət kimi tanınması artıq bir fakt kimi qəbul olunur. Belə ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırım siyasəti təkcə müasir dövrü əhatə etmir. Bu siyasətin 300 illik tarixə malik olduğunu desək yanılmarıq. Ona görə də azərbaycanlılar və ermənilər arasında tarixən mövcud olmuş konflikt, həm də ideoloji müharibədir. Ermənilərin törətdikləri qanlı cinayətlər Cənubi Qafqazın etnik azərbaycanlılara məxsus olan bütün yaşayış məntəqələrini əhatə etmiş və bu cinayətlər nəticəsində son yüz il ərzində iki milyondan artıq azərbaycanlı öz tarixi torpaqlarından didərgin salınmış, xüsusi qəddarlıqla soyqırıma məruz qalmışlar. Erməni qəsbkarları tərəfindən törədilən Xocalı soyqırımını insan hüquq və azadlıqlarının ən kobud və ən qəddar şəkildə pozulmasına bir nümunədir və bu bir çox beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş sənədlərdə də öz əksini tapmışdı. Bu sənədlərdə Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü, Xocalıda mülki insanların vəhşicəsinə öldürülməsi birmənalı olaraq pislənilir. Bir çox dövlətlərin qanunverici orqanları Xocalı soyqırımının insanlığa qarşı törədilmiş cinayət hadisəsi olması haqqında hüquqi sənədlər qəbul etmişlər. Qeyd edək ki, ermənilərin özünküləşdirmə siyasəti nəticəsində tarixi Azərbaycan torpaqlarında Ermənistan dövləti yaradıldıqdan sonra isə bu soyqırım siyasəti Ermənistan dövləti səviyyəsində bu gündə davam etdirilməkdədir. Azərbaycan Respublikası da milli təhlükəsizliyini təhdid edən, milli maraqlara zərər vura bilən fəaliyyətin qarşısının alınması üçün müvafiq tədbirlər görür. Bu mənada Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin 8 iyun 2010-cu ildə Azərbaycan Respublikasının “Hərbi doktrina”sını təsdiq etməsi tarixi zərurətdən irəli gələn addım idi. Hərbi doktrina Heydər Əliyev tərəfindən bünövrəsi qoyulmuş Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təminatı strategiyasının tərkib hissəsi olaraq, insanın, cəmiyyətin və dövlətin hüquq və mənafeələrinin daxili və xarici, hərbi və digər təhdidlərdən qorunmasına yönəlmiş hərbi təhlükəsizlik sisteminin konseptual əsasını müəyyənləşdirən sənəddir. Azərbaycan Respublikasının “Hərbi doktrina”sında Ermənistanın işğalçılıq siyasəti barədə deyilir: “Ermənistan Respublikasının ərazisində tarixən azərbaycanlıların yaşadıkları yerlərdə və Azərbaycan Respublikasının işğal altında olan Dağlıq Qarabağ və ətraf ərazilərində ümumdünya tarixi və mədəni irsinin tərkib hissəsi olan maddi-mədəniyyət abidələri məhv və talan edilir. Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal edilmiş ərazilərin müvəqqəti olaraq Azərbaycan Respublikasının hakimiyyət orqanlarının nəzarətindən kənarda qalması yalnız milli təhlükəsizliyə deyil, regional təhlükəsizliyə də ciddi təsir göstərir. Bu vəziyyət beynəlxalq birliyin problemin həllində göstərdiyi səylərin səmərəsizliyi nəticəsində daha da ağırlaşır”[5].

1994-cü ilin sentyabrında BMT Baş Məclisinin 49-cu sessiyasında Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həllində BMT-nin rolu barədə çıxış edən Heydər Əliyevə görə “Azərbaycan

Respublikası münaqişənin sülh yolu ilə, siyasi yolla aradan qaldırılmasına tərəfdar olaraq belə hesab edir ki, yalnız Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrini yerinə yetirmək yolu ilə təcavüzün nəticələrini aradan qaldırmaq, uzunmüddətli möhkəm sülhün bərqərar edilməsi və bütün əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə sabit və əməli danışıq prosesi aparmaq olar. Eyni zamanda Cənubi Qafqaz regionunda yaranmış vəziyyəti, beynəlxalq aləmdə sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi yolunda BMT-nin rolunun artırılması və digər prinsipial məqamlara toxunan Heydər Əliyevin fikrincə Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarının yerinə yetirilməməsi BMT-yə qarşı işləyir və onun beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qoruyub saxlamaq kimi əsas vəzifəsini yerinə yetirmək bacarığına inamı poza bilər” [6,s.210].

Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə həlli məsələsindən danışan Heydər Əliyev siyasi kursunun davamçısı cənab İlham Əliyev 24 sentyabr 2010-cu ildə BMT Baş Assambleyasındakı çıxışında demişdir: “Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası qəbul etdiyi dörd qətnamədə Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyünə tam dəstəyini vermiş və torpaqların gücdən istifadə edərək ələ keçirilməsinin qəbuledilməzliyini vurğulamışdır. BMT, həmçinin Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın bir hissəsi kimi tanımış, işğalçı qüvvələrin Azərbaycanın işğal edilmiş bütün ərazilərindən dərhal, tam şəkildə və qeyd-şərtsiz çıxarılmasına çağırmışdır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi və digər beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Parlamenti, İslam Konfransı Təşkilatı eyni mövqeni tutmuşlar. Əfsuslar olsun ki, beynəlxalq ictimaiyyətin yekdil mövqeyinə baxmayaraq, Azərbaycan əraziləri işğal altında qalmaqda davam edir. Bu günə qədər münaqişənin mümkün qədər tez və davamlı həll variantını tapmaq məqsədi ilə vicdanla danışıqlar aparmaq əvəzinə, Ermənistan vəziyyətin ağırlaşmasına üstünlük verir ki, bu da öz növbəsində gözlənilməz nəticələrə gətirə bilər. Münaqişənin tezliklə həll olunması istiqamətində göstərilən hazırkı səylərə baxmayaraq, Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində aparılan işlər beynəlxalq hüququ kobud surətdə pozur və işğalın cari status-kvosunun daha da möhkəmləndirilməsinə, etnik təmizləmənin nəticələrinin saxlanmasına, zəbt olunmuş ərazilərdə məskunlaşmanın aparılmasına xidmət edir, o cümlədən münaqişənin dinc yolla həllinə ciddi maneə yaradır”[7].

9-10 noyabr 2001-ci ildə respublikamızın müstəqilliyinin 10-cu ildönümünün təntənə ilə qeyd olunduğu bir vaxtda Bakı şəhərində Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayının keçirilməsi bir daha azərbaycançılıq ideologiyasına dövlətimizin necə xüsusi önəm verdiyinin şahidi olur. Həmin qurultayda ümummilli lider Heydər Əliyev çıxış edərək demişdir: “Milli mənsubiyyət hər bir insan üçün onun qürur mənbəyidir. Mən həmişə fəxr etmişəm və bu gündə fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam!”[8,s.25]. Ümummilli lider Heydər Əliyevin bu ifadəsi azərbaycançılıq ideologiyasının daha da inkişafına stimül vermiş oldu. Bu barədə professor Əli Həsənov “Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti” adlı kitabında yazır: “Heydər Əliyev yeni şəraitdə etnik mənsubiyyəti xüsusi qabartmadan birləşdirici azərbaycançılıq ideyasının-ümumvətəndaşlıq, Azərbaycana mənsubluq, vətənə bağlılıq, Azərbaycan dilinə və mədəniyyətinə sevgi,dövlətin sevinci və kədəri,dəyərləri və problemləri qarşısında ümumi və bərabər məsuliyyət hissi daşımaq kimi yeni konfigurasiyanın- Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyi üzərində qurulmuş milli inkişaf siyasətinin ideoloji əsaslarını ortaya qoydu. Həm də xüsusi qeyd olunmalıdır ki, Heydər Əliyev daxili siyasətində vətəndaşların vahid amal və məqsəd ətrafında birləşdirilməsi istiqamətində addımlarını etnik-milli müstəvidən dövlətçilik və vətənpərvərlik müstəvisinə ustalıqla və mükəmməl formada keçirərək, respublikanın əsas vətəndaşları olan türk kökənli çoxluqla digər milli azlıqların, etnik qrupların birliyinə nail ola bildi” [9, s.30]. Məhz Heydər Əliyev müasir Azərbaycanda əhalinin əksəriyyətini vahid amal, məqsəd və milli ideya ətrafında birləşdirəcək milli ideologiya məsələsini- azərbaycançılıq məfkurəsini ümumdövlət səviyyəsinə qaldırdı və müasir Azərbaycan Respublikasının Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qanuni varisi olduğunu bildirdi. O, azərbaycançılıq ideyasını bütöv bir xalqın-dünyada yaşayan bütün azərbaycanlıların, Azərbaycanla bağlılığı olan bütün həmvətənlərimizin vahid milli birlik simvoluna çevirdi. Bu zaman azərbaycançılıq ideologiyası Azərbaycanın tarixi keçmişi, xalqın adət-ənənələri, dövlətçiliyinin dünəni, bu günü və gələcəyi ilə sıx şəkildə əlaqələndirildi. “Cəmiyyətdə hakim olan istiqlal arzusu,

azərbaycançılığın müstəqil ölkənin bütün əhalisinin ali ideologiyasına çevrilməsi, ümummilli birliyin təmin olunması zərurəti tezliklə ictimai-siyasi, elmi, yaradıcı və digər ziyalı dairələrinin gündəminə çıxarıldı. Azərbaycançılıq ideyasına tamamilə yeni məzmun verildi və bu ideya ölkənin milli-etnik xüsusiyyətlərinə, müasir inkişafının tələblərinə və dünyanın yeni şəraitinə uyğunlaşdırıldı” [9,s.31]. Dünya Azərbaycanlılarının 16 mart 2006- cı ildə ikinci, 5-6 iyul 2011- ci ildə üçüncü və nəhayət 3-4 iyun 2016- cı ildə dördüncü qurultayın keçirilməsi azərbaycançılıq ideologiyasının dövlət siyasəti olduğuna dəlalət edir. Azərbaycançılıq milli ideologiyası xalqın özünə inamının, əqidəsinin, düşüncəsinin mənbəyi və hərəkətverici qüvvəsi kimi milli dövlətçiliyin qorunmasına xidmət edir. Həmçinin azərbaycançılıq dünya azərbaycanlılarını birləşdirən, onlara milli kimliyini tanıdan milli ideologiyadır. Bu milli ideologiyanın inkişaf etdirilməsi dövlətçiliyimizin canlandırılması və zənginləşdirilməsi deməkdir. Azərbaycançılıq ideologiyasının daha da inkişafı milli dövlətçiliyimizin sosial bazasının gücləndirilməsinə və onun uzun illər yaşamasına təminat yaradılması kimi başa düşülməlidir. Qeyd edək ki, müasir Azərbaycan cəmiyyəti bütün milli-mənəvi və əxlaqi dəyərlərimizi özündə birləşdirən azərbaycançılıq ideologiyası ilə beynəlxalq aləmə integrasiya olunur. Beləliklə, azərbaycançılıq ideologiyası xalqın özünəinamının, əqidəsinin, düşüncəsinin mənbəyi və hərəkətverici qüvvəsi kimi milli dövlətçiliyin qorunmasına xidmət edir. Müasir dövrdə Azərbaycan dövlətçiliyinin mənəvi dayacağı olan azərbaycançılıq ideologiyası əsasında xalqımız özünün varlığını dərk edir, maddi-mənəvi sərvətlərinin sahibi olur. Bu ideyanın sayəsində Azərbaycan cəmiyyətində milli-mənəvi düşüncənin inkişafı psixoloji cəhətdən insanlarda, o cümlədən də gənclər arasında vətənpərvərlik ruhunu gücləndirir. Zənnimizcə, bu sahədə aparılan işlər nəticəsində uğurlar davam etdirilərək xalqın azərbaycançılıq hissinin zənginləşməsinə və gələcək inkişafına səbəb olacaq. “Hazırda respublika öz inkişafının keçid dövrünü başa vuraraq, sosial-iqtisadi, mənəvi və s. sahələrdə yeni mərhələyə qədəm qoymaqladır. Keçən illərdə Azərbaycan bütün sahələr üzrə Heydər Əliyevin milli inkişaf siyasətini uğurla həyata keçirərək, nəzərə çarpacaq nailiyyətlər qazanmışdır. İctimai-siyasi həyatın demokratikləşməsi, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun, siyasi plüralizmin getdikcə dərinləşməsi, iqtisadi həyatın liberallaşması, sahibkarlıq institutlarının yaradılması və sahibkar təşəbbüskarlığına söykənən iqtisadiyyat modelinin bərqərar olması, iqtisadi və sosial infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və s. göstəricilər Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün geniş imkanlar açmışdır. Müşahidə olunan dayanıqlı inkişaf həm də hakimiyyət qarşısında yeni, uzunmüddətli Milli İnkişaf Konsepsiyasının yaradılması və həyata keçirilməsi vəzifəsini irəli sürmüşdür. Azərbaycanın ictimai, siyasi, iqtisadi, mədəni həyatının bütün sahələrində əldə etdiyi uğurlar Prezident İlham Əliyevə qarşıdakı dövrdə ölkənin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, mənəvi-ideoloji transformasiyasının yeni mərhələsinin təməlini qoymaq və milli inkişafın növbəti on ilinin vəzifələrini müəyyənləşdirmək imkanı yaratmışdır. Azərbaycan dövləti bütün sahələrdə nail olunan müvəffəqiyyətlərlə kifayətlənməyərək, Qərbin inkişaf etmiş ölkələrinin standartları səviyyəsinə yüksəlməyi və müasir bir ölkəyə çevrilməyi hədəfə almışdır” [9, s.36-37]. Həmçinin Azərbaycanın geosiyasi perspektivləri və gələcəyi ilə bağlı mövcud təhdidlər, yarana biləcək hər hansı problemlər, onların aradan qaldırılması yolları günün ən aktual məsələsi olaraq qalmaqdadır. “Eyni zamanda Azərbaycan dövlətinin ölkədə, regionda və dünyada yürütdüyü geosiyasi və geostrateji dövlət siyasətinin və atdığı praktik addımların, dünyanın, regionun və Avropanın təhlükəsizlik, enerji, tranzit-keçid, beynəlxalq daşıma və nəqliyyat-kommunikasiya sistemində iştirakı məsələləri, ölkəmizi təhdid edən qüvvələrə qarşı mübarizəni zəruri edir” [10, s.12].

İşğalçı Ermənistanın təxribatı nəticəsində tarixə dörd günlük müharibə kimi düşən aprel döyüşlərində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri işğal olunmuş ərazilərimizin bir hissəsini və bəzi strateji yüksəklikləri düşmən qüvvələrindən təmizlədi. Bu hadisə Silahlı Qüvvələrimizin döyüş əzminin yüksəlməsində və Azərbaycan diplomatiyasının diqtə edən tərəfə çevrilməsində mühüm rol oynadı. Aprel döyüşlərindən sonra münaqişənin həll olunması ilə bağlı 16 may 2016- cı ildə Avstriyanın paytaxtı Vyanada ABŞ, Fransa və Rusiyanın təşkilatçılığı ilə keçirilən Ermənistan-Azərbaycan danışıqlarında əlverişli siyasi-hüquqi şərait yaransa da, təəssüflər olsun ki, öz müsbət bəhrəsini verməmişdir. Başqa sözlə, Azərbaycan torpaqlarının işğal altında qalmasının müddəti müəyyən

qüvvələr və dövlətlər tərəfindən uzadılırdı. Bu isə status-kvonun saxlanması deməkdir. Çox təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, ötən illər ərzində keçirilən görüşlər nə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edir, nə də qaçqınların öz evlərinə qayıtmasını təmin edirdi. 12 iyul 2020-ci ildə Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd Tovuz rayonuna işğalçı Ermənistan silahlı qüvvələrinin hücumu və düşmən tərəfindən törədilən təxribatın Azərbaycan ordusu tərəfindən qarşısının layiqincə alınması bir daha aparılan danışıqların səmərəsizliyindən xəbər verirdi.

27 sentyabr 2020-ci ildə düşmənin təxribatı nəticəsində əks hücum keçən Azərbaycan ordusu 30 ilə yaxın müddətdə Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal altında saxlanılan doğma torpaqlarımızı azad etməyə başladı. Qısa bir müddət ərzində düşmən ordusunu darmadağın edən Azərbaycan ordusu Qarabağ və ona bitişik ətraf rayonları işğaldan azad etdi. Nəhayət 10 noyabr 2020-ci il tarixdə Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası ilə Ermənistan Respublikası arasında gedən müharibə üç tərəfli bəyanatın imzalanması ilə dayandırıldı. Tarixə qırx dörd günlük müharibə kimi düşən vətən müharibəsində müzzəfər Azərbaycan ordusu və onun müzzəfər Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin başçılığı ilə Xalq-Hakimiyyət-Ordu birliyi nəticəsində Azərbaycan Respublikası öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi.

Beləliklə, BMT-nin indiyədək yerinə yetirilməyən dörd qətnaməsini müzzəfər Azərbaycan ordusu yerinə yetirdi. Konstitusiyamızda göstəriləndi kimi demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar respublika olan “Azərbaycan Respublikasının ərazisi vahiddir, toxunulmazdır və bölünməzdir” [11]. İnandırıcı ki, azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında birləşən Azərbaycan xalqı xalq və dövlətin birliyi nəticəsində daha böyük uğurlara imza atacaq.

Nəticə

Beləliklə, XX yüzillikdə dəfələrlə istiqlal savaşına qalxmış Azərbaycan xalqı, nəhayət tarixi torpaqlarımızın bir hissəsində - Şimali Azərbaycanda özünün qədim dövlətçilik ənənələrini dirçəldə bilmişdi. Həmçinin qaynağını bəşər tarixinin ilk dövründən-yaddaşlardan, miflərdən, əsativlərdən, dastanlardan götürən və getdikcə ədəbi düşüncədə formalaşaraq günümüze qədər gəlib çıxan azərbaycançılıq məfkurəsi XIX əsrin sonuna doğru ədəbi-fəlsəfi fikir cərəyanı kimi formalaşsa da, XX əsrin əvvəllərində sosial-fəlsəfi varlıq və sistem kimi özünün yeni mərhələsinə qədəm qoydu və ictimai-siyasi həyatda öz təsbitini tapdı. Məhz Heydər Əliyev azərbaycançılığı bir məfkurə, bir mükəmməl milli ideologiya kimi özünün zirvə məqamına çatdırdı. Bu gün prezident İlham Əliyevin və vitse prezident Mehriban xanım Əliyevanın hərtərəfli fəaliyyəti azərbaycançılıq ideyalarına xidmətin ən yüksək nümunəsidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

- 1.Məmmədzadə M.B. Azərbaycan milli xartiyası. Bakı: “Azərbaycan jurnalı”, 1991, № 4,139 s.
- 2.Tağıyev Ə. Milli ideya və milli ideologiya: Problemlər və onların şərh. Bakı: “Təbib”, 2000,
- 3.Mehdiyev R. XXI əsrdə milli dövlətçilik. Bakı: “Yeni nəşrlər evi”, 2003,248 s.
- 4.Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası (Azərbaycan Respublikasının prezidentinin 2007-ci il 23 may tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir).
5. Azərbaycan Respublikasının Hərbi doktrinası (Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin 2010-cu il 8 iyun tarixli 1029-III QR nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir).
- 6.Orucov Ə.A. Azərbaycan xalqı milli özünüdərk yollarında: XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəlləri (tarixi- fəlsəfi aspekt), Bakı: “Avropa”, 2012, 251 s.
7. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin BMT-nin Baş Assambleyasında nitqi. “Xalq qəzeti”, Bakı, 24 sentyabr 2010 cu il.
8. Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayında Heydər Əliyevin nitqi// Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı, Bakı: 2002, 25 s.
- 9.Həsənov Ə.M. Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti, Bakı: “Letterpres” nəşriyyat evi, 2011, 440 s.
- 10.Həsənov Ə.M. Geosiyasət. Dərslik, Bakı:“Aypara-3”, 2010, 604 s.
11. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Bakı: “Qanun”, 2009, 68 s.

Алияр Оруджов

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ: СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Резюме

В статье раскрываются идеологические основы национальной безопасности Азербайджанской Республики. Национальная безопасность, прежде всего подразумевает разные социальные объединения входящие институты, организации, заключающие в себе имеющих различные социальные структуры, исполняющие различные роли и общие потребности людей. В современных условиях, в результате происходящих в мире сложных политических процессов вопросы национальной безопасности обретают особое значение. Автор в данной статье дал социально-политический анализ национальной безопасности Азербайджанской Республики.

Цель - изучить идеологические основы национальной безопасности Азербайджанской Республики.

Методология - сравнительный анализ и системный подход.

Результаты исследования - социально-политический анализ идеологических основ национальной безопасности Азербайджанской Республики и определенный вывод.

Ключевые слова: национальная идеология, азербайджанская идеология, национальное развитие, национальная безопасность, концепция национальной безопасности, военная доктрина, целостность территории, основа идеологии, оккупационные силы, национальная государственность.

Aliyar Orujov

IDEOLOGICAL BASES OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC NATIONAL SECURITY: SOCIAL-POLITICAL ANALYSIS

Summary

The ideological bases of the Azerbaijan Republic national security are dealt with in the article. National security, first of all intends to the main interests and needs of the people which are executing different social roles to the different social unities in the society, institutes including to the organization, in this connection possessing to the different social statutes. In the present day condition in the result of difficult political process pappening in the world the ideology and national ideology problem attains particular importance. The author has given the social-political analysis of the ideological bases of the Azerbaijan Republic national security in the article.

Purpose - to study the ideological basis of national security of the Republic of Azerbaijan.

Methodology - comparative analysis and systematic approach.

Findings - a socio-political analysis of the ideological foundations of the national security of the Republic of Azerbaijan and a certain conclusion.

Keywords: national ideology, the Azerbaijani ideology, national development, national security, the national security conception, military doctrine, the territorial integrity, ideological bases, occupier forces, national state system.

Rəyçi: AƏSMANın kafedra müdiri, dos. Zeynəddin Şabanov

Qəbul edilib: 12.11.2020